

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Trivsel og udformning af fremtidens plejeboliger?

Nordiska nätverket för forskning om äldres boende d. 23 - 24 mars 2010. Chalmers Arkitektskola Göteborg Sverige.

Knudstrup, Mary-Ann

Publication date:
2010

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Knudstrup, M-A. (2010). Trivsel og udformning af fremtidens plejeboliger? Nordiska nätverket för forskning om äldres boende d. 23 - 24 mars 2010. Chalmers Arkitektskola Göteborg Sverige.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- ? Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- ? You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- ? You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

AALBORG UNIVERSITET

Trivsel og udformning af fremtidens plejeboliger?

Nordiska nätverket för forskning om äldres boende d. 23 - 24 mars 2010. Chalmers Arkitektskola

Mary-Ann Knudstrup, Arkitektur & Design

Projekt Trivsel og Boligform

Et 4 årigt tværfagligt forskningsprojekt

Centre for anvendt sundhedstjenesteforskning og teknologivurdering (CAST), Syddansk Universitet

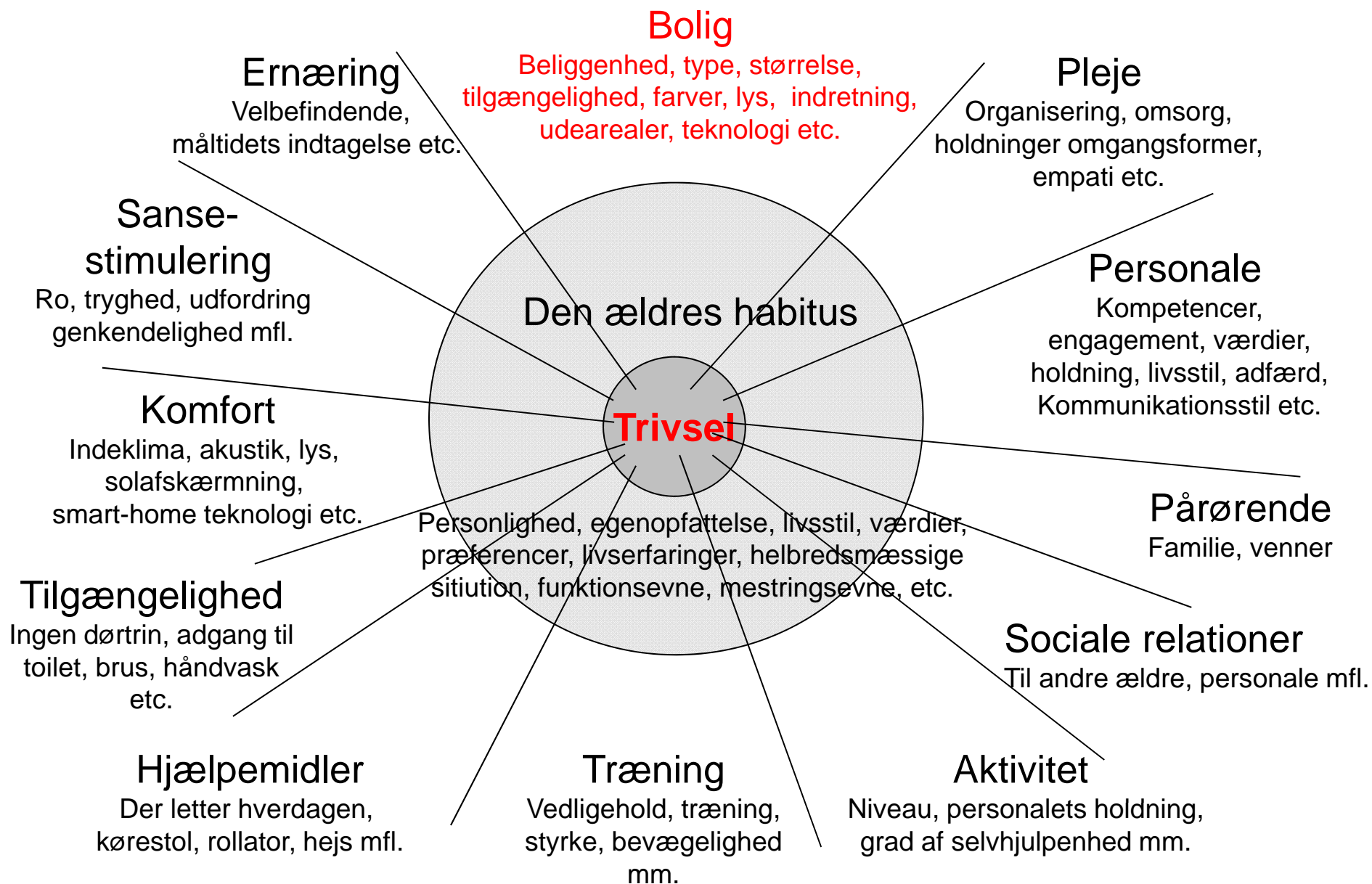

Institut for Arkitektur & Design (A&D), Aalborg Universitet

Formålet med projektet var at tilvejebringe forskningsbaseret viden om trivselsmæssige aspekter af fysiske, boligmæssige forhold i plejeboligen med 24 t. pleje. Dette sker dels gennem afdækning og systematisering af dansk såvel som international forskningsbaseret viden om trivsel og plejeboligens udformning og indretning, dels ved gennemførelse af empiriske undersøgelser om dette emne.

Projektet var finansieret af Servicestyrelsen Velfærdsministeriet, Danmark.
Projekt periode: 2004-2008

Def: TRIVSELSFAKTORER

Samfundsmæssig kontekst: lovgivning, økonomi, politik.

[Knudstrup og Møller 2004]

Litteratur gennemgang

- 21 danske, svenske, norske og internationale litteraturdatabaser
- Ældre – Plejebolig - Trivsel
- 534 artikler/bøger gennemlæst
- 117 artikler/bøger udvalgt til litteratur gennemgangen

Henriksen et. al 2007

Afdækning af bolig-mæssige trivselsfaktorer for ældre i plejeboliger

- Feltarbejde i otte plejeboligkomplekser
- Kvalitative interviews
- Deltagerobservation
- Interview af 30 kognitivt velfungerende beboere

Mortensen et al. 2007

Præference studiet

- en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse blandt 10.000 tilfældigt udvalgte personer i alderen 50-75 år af begge køn
- i alt 2.952 personer
- svarprocenten på 30

Overordnet konklusion: *”At de kommende ældre ønsker at videreføre centrale elementer fra deres nuværende liv til livet i en plejebolig. Derfor er det en plejebolig, som giver den enkelte muligheden for at bibeholde deres personlige identitet, der giver trivsel.”*

Mortensen et al. 2008

Beslutningsprocesanalysen

- Belyser forskellige gængse beslutningsprocesser ved etablering af plejeboliger
- Giver et indblik i hvordan disse processer forløber, hvem der deltager, hvilken viden og hvilke overvejelser og hvilke diskussioner der tages
- Giver en række anbefalinger til forbedring af denne proces

[Knudstrup & Hovgesen 2007]

De fire casestudier i beslutningsprocesanalysen

- ca. 1.700 siders byggesags dokumenter
 - ca. 300 siders interview
 - 7 enkeltinterview
 - 10 fokusgruppeinterview med op til 6 aktører,
 - i alt har 33 personer deltaget
 - aflagt besøg i bebyggelserne
 - afdækkende interview og samtaler
-
- centrale gennemgående aktører fra de faglige professionelle i beslutningsprocesforløbet
 - embedsmænd, politikere, medarbejdere, ældre. rep., rådgivere, ingeniører, arkitekter og bygherrer mfl.

Trivselselementerne i beslutningsprocessen

Trivselsskabende elementer er alle indlejret

- behandles implicit af aktørerne
- aktør har forskellig professioners viden, værdier og rationaler, vægter trivselselementernes forskelligt

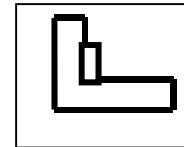
Knyttes til funktionalitet, byggeteknik og økonomi

- mange beslutninger knyttet til trivselselementerne påbegyndes i ide- og planlægningsfasen
- men er først endelige når de ligger som "Point of no return" i efterfølgende faser
- knyttes overvejende til funktionelle, byggetekniske og økonomiske afvejsninger

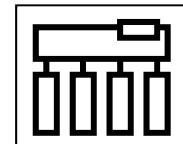

De 4 konceptuelle hovedtyper i DK 1996 - 2004:

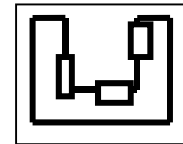
Længe- / Vinkelstruktur

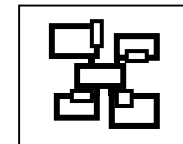
Kamstruktur

Gårdstruktur

Gruppe- /
Klyngestruktur

[Knudstrup et al. 2004]

	CASE 1	CASE 2	CASE 3	CASE 4
*	1 2 3 4 5 6 7 8	1 2 3 4 5 6 7 8	1 2 3 4 5 6 7 8	1 2 3 4 5 6 7 8
0. Den uformelle fase				
1. Ide- og planlægningsfasen	█ █ █ █	█ █ █ █	█ █	█ █
2. Projekteringsfasen 3. Udbuds- og kontraktfasen	█ █	█	█ █ █ █	█ █ █
4. Udførelsesfasen	█	█ █	█ █	█ █ █
5. Afleveringsforretning og garantiperiode				

* 1. Beliggenhed	5. Fællesområde
2. Plejeboligbebyggelsens hovedkoncept	6. Indretning og teknologi
3. Bebyggelsestype, boligtype	7. Farver, lys, udformning og materialer
4. Tilgængelighed	8. Udearealer

"Point-of-no-return"-beslutningerne i det samlede beslutningsproces forløb inden for de enkelte temaer. [Knudstrup og Hovgesen 2008]

Centrale konstateringer i beslutningsprocessen

Forskellig aktør indflydelse

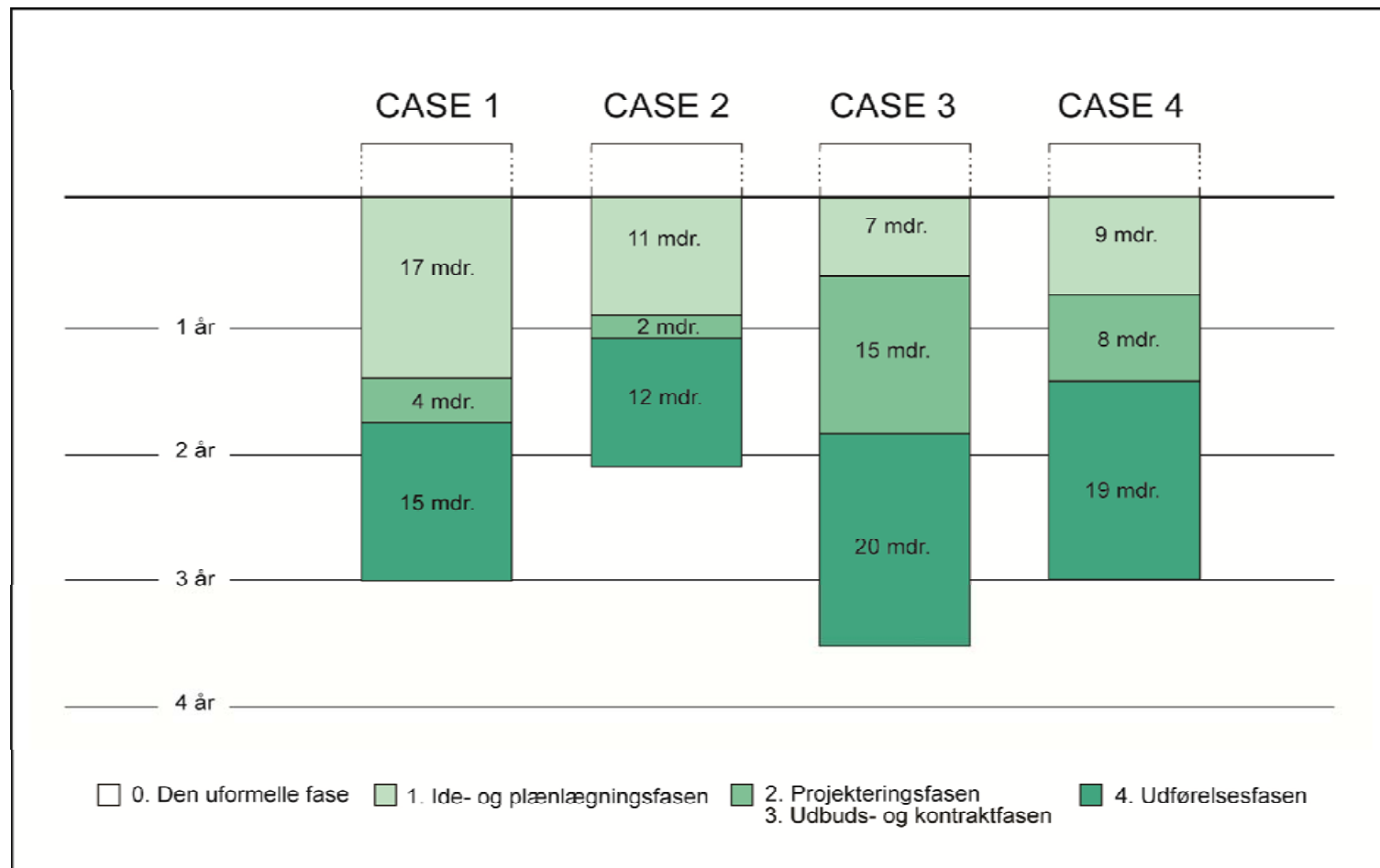
- ældreråds- og medarbejderrep. med i alle cases, men ikke altid i de sidste faser
- den viden afhængig af deres egen professionelle kompetencer
- overvejende erfaringsbaseret viden og en ofte ikke defineret forskningsbaseret viden

Der er få *reelle* beslutningstagere

- bygherren har den endelige beslutningskompetence, *men* laver konsensus beslutninger
- beslutninger med udgangspunkt i økonomiske afvejninger der knytter sig til plejeboligbebyggelsens anlægsomkostninger

Beslutningerne tages over et langt forløb

- svært at overskue et forløb over ca. 2 ¼ – 3½ år
- risiko for tab af viden fra fase til fase – hvis udskiftning
- mindsker aktøreres overblik og mulighed for at påvirke processen

De arkitektoniske elementer der drøftes i beslutningsprocessen

- **Beliggenhed;** i hvilken bymæssig kontekst? lokalområdet, udsigt, byliv, - ro eller aktivitet?
- **Hovedkoncept, bebyggelsestype;** den bærende ide, det arkitektoniske udtryk, materialer og kvaliteter, funktionalitet, hoveddisponering og bygningens indpasning i området og landskabet.
- **Boligtype;** private lejeboliger som 1, 1½, 2 værelses boliger?, m/terrace eller altan – antal kvadratmeter, samt fællesarealer. Arealfordelingen mellem det privat- og fællesarealet.
- **Fællesområder;** med opholdsniche og sociale mødesteder som stue, køkken og spiseplads samt terapirum evt. center mm.
- **Tilgængelighed;** det skal være nemt og sikkert at bevæge sig rundt i boligen og på fællesarealerne samt udearealerne, let tilgængelighed til eventuelle øvrige etager. Tilgængelighed giver tryghed.

- **Indretning;** af boligen og fællesarealerne. Oplevelsen af at være i eget hjem med eget valg af møbler, en god og funktionel og tryk bolig.
- **Teknologi;** komfort i boliger og fællesområder, herunder indeklima, luftkvalitet, lyd-kvalitet og lyskvalitet. Hjælpemidler samt anvendelse af smart home teknologi, kranløft, træningsapparater, Internet mm.
- **Farver og lys;** i fællesrum og boligen. Lys og farver er sti-mulerende og påvirker sindsstemningen og øger genkendeligheden, lys i boligen; gennemlysning af rum.
- **Udformning;** proportioner, placering af døre, vinduer og gangarealer, funktionalitet, møbleringsbar, materialer, rumlige kvaliteter. Fx siddepladser i nicher eller karnap, hvor man kan sidde og nyde udsigten og følge med i aktiviteter.
- **Udearealer;** direkte adgang fra egen bolig; egen terrasse, altan, fælles haveanlæg/-terrasser, læ-, sol- og skyggeplads og sansehaver. Muligheden for at bevæge sig rundt, sociale mødesteder og få sansepåvirkninger gennem farver, dufte, jorden og planterne.

Beliggenhed

Valg: der tale om to typer af beliggenhed

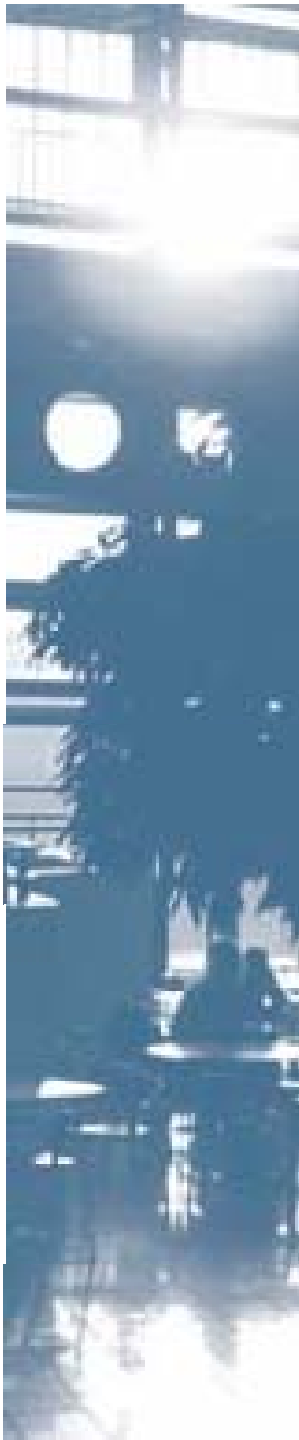
- 1. i kanten af byområderne men i et lokalområde
- 2. en mere central placering i forhold til eksisterende bycenter.

- *Ikke være for dyre grunde pga. af den skræbete økonomi*
- *Kommuner bør i deres planlægning tænke plejeboliger ind sammen med andre attraktive byfunktioner ... en boligpolitik efterlyses!*

Beboer ønske afhængig af livshistorie, men undersøgelsen viser:

- gerne i lokalområdet
- gerne aktiviteter som man kan se på
- tilgængelighed til: indkøb, servicefunktioner, transport

Bebyggelsestype, Boligtype

Valg: Bebyggelsesplanen med disponering af boliger understøtter plejen og funktionerne, bo principperne man ønsker i bebyggelsen.

- mange ønsker til bebyggelser og boliger
- men i praksis er der ikke mange kvadratmeter at flytte med, mellem boligerne og fællefaciliteterne

Vigtigste del af plejeboligen:

- hjemlighed, privathed, rummelig: mindst 40-50 kvm.
- plads til gæster
- opdeling i to områder sove/ophold, fleksibilitet
- entre/indgangsparti
- udsyn og udsigt
- køkkenniche
- badeværelse
- tilgængelighed
- opbevaringsplads

Boenheden

- planløsningen har stor betydning for udformning og indretning af boenheden
- private boliger tæt på fællesrum
- men gerne nogle boliger lidt længere væk
- adskillelse af beboere med hhv. uden demenssygdom
- antallet af beboere i boenheden er afhængig af beboergruppens sammensætning og normeringen
- synlighed af personale

M Knudstrup

Fællesområder

- ramme om socialt samvær/aktiviteter
- fælles, integreret spisekøkken/alrum
- synlig fra de private boliger
- mulighed for spisning i mindre grupper
- god tilgængelighed og komfort
- godt udsyn – ude og inde
- gangarealer: korte og afvekslende privathed, rummelig

Tilgængelighed

Beslutningerne om tilgængelighed hænger snævert sammen med valget af hovedkonceptet, bebyggelsestypen og boligtypen.

Men skal følges op helt ned i detaljen.

- *alle områder i bebyggelsen skal opfylde tilgængelighedskravene*
- *anses for at være et vigtigt trivselselement*
- *tilgængelighed for både beboere og personalet inde som ude*
- *her anvendes evidensbaseret viden*

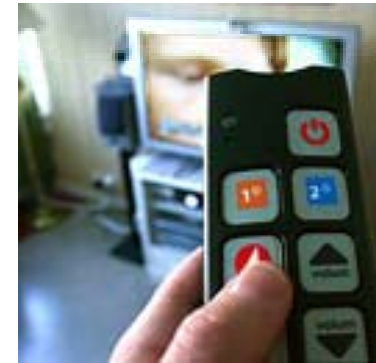
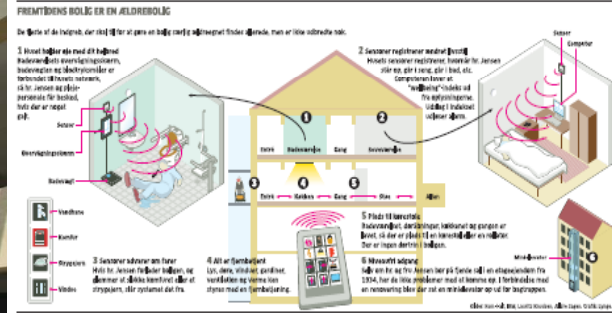
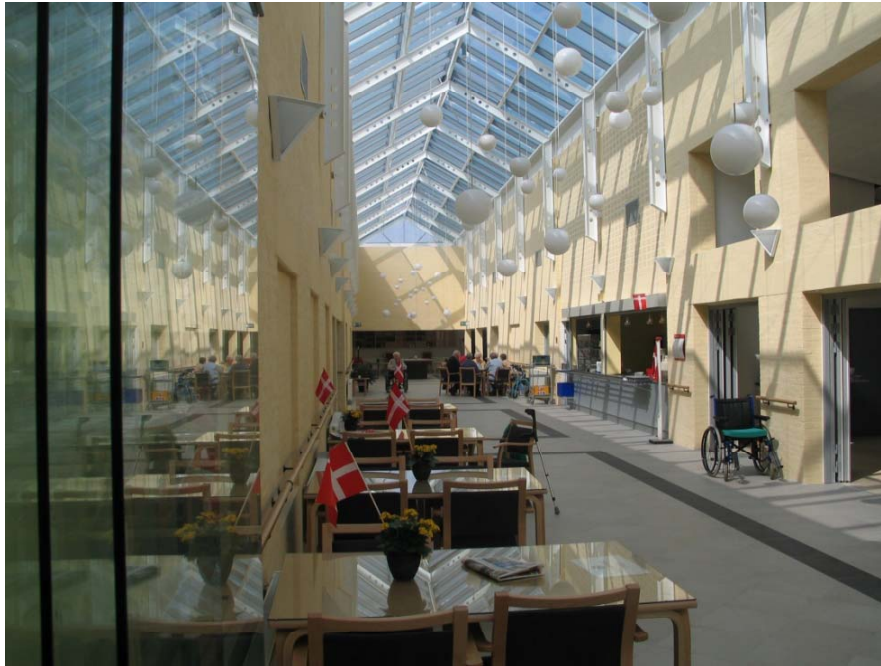
M Knudstrup

Indretning og Teknologi

Beslutninger i forhold til komforten, tages overordnet via valg af hovedkoncept og frem under projekteringsfasen.

- om teknologi (fx Smart Home), udskydes til sidst i beslutningsprocesforløbet
- prioriteret så sent kommer der **ikke** meget **teknologi**
- sker med udgangspunkt i visionen om plejeboligbebyggelsen som et hjem
- totalt fravær af ønsker om bæredygtigt byggeri, overraskende da fremtidigt byggeri ligger indenfor lavenergibyggeri

M Knudstrup

Ref. Modelprogram Bascon 2010

Udearealer

Valg: I alle fire cases reduceres udearealernes sanseoplevelser væsentligt i indhold og omfang, under beslutningsprocesforløbet

- *sansehaver og oplevelser på udearealerne spares væk*
- *til trods for den høje prioritering*

- udsigt og ophold
- tæt på bygningen, synlig indefra
- sikre adgangsforhold og komfortabel: lunt og afskærmet
- varieret udformning
- aktivitet, rekreativt, passiv deltagelse
- forlænget, helårlig anvendelse

Trivselselementerne i beslutningsprocessen

Fokus på bygningen og ikke udearealerne

*Der er stort fokus på bygningen og udearealerne, men **fokus på bygningen fastholdes**, mens **fokus falder på udearealerne** og udsættes for besparelser.*

Visioner bliver sat under pres

*- men **trivselsovervejelserne bliver sat under et stigende pres af funktionelle, byggetekniske og økonomiske rationaler.***

Leve- bomiljø princippet som løsningen

*I alle cases søges **leve- bomiljø princippet** realiseret, som **ramme om det gode liv** i boenhederne for beboerne og **arbejds miljøet** for medarbejderne.*

Forskningsprojektets 6 anbefalinger

- 1 Mere ny viden
- 2 Reel brugerindflydelse
- 3 Mere evidensbaseret viden
- 4 Mere tid til diskussion af trivsel
- 5 Er der alternativer til leve- bomiljøerne
- 6 Formidling af viden og gode demonstrationsprojekter

Det fremtidige fokus vil blive!

Hvad kan vi gøre? - for at få trivselselementerne til at stå stærkt.

Vidensbasering i en processen for
hospitalsbyggeri. (Knut Bergesland SINTEF Health Research)

1. Anekdotisk viden (personlig viden)
2. Erfaringsbaseret viden (fra projekt til projekt)
3. Forskningsbaseret viden (samlet systematiseret viden)
4. Evidensbaseret viden (videnskabelig viden)

"Center for Health Design" USA

Def. *Evidens Based Design (EBD)*.

" Evidence Based Design is the process of basing decisions about the built environment on credible research to achieve the best possible outcomes."

Både for patienter men også for et bedre arbejdsmiljø for ansatte

Brug evidensbaseret – et par eksempler?

Udsigt til natur

- Patienter indlagt på ens sengestuer, men havde udsigt til henholdsvis natur og hospitalsblokken over for, havde korte indlæggelser og markant lavere forbrug af smertestillende medicin på sengestuerne med udsigt. (Ulrich, 1984).

Udsigt til natur er vigtigt!

Forskning mellem sammenhæng mellem lys, medicinforbrug og depression.

- En anden undersøgelse viser, at morgenlys har en positiv indvirkning på patienter med en bipolar depression (Benedetti et al., 2001)

Dvs. ingen boliger der kun har lys fra nord....hvilket sker i dag!

Referencer:

Trivsel og Boligform. Beslutningsprocesanalysen - Proces, Arkitektur, Trivsel.

Knudstrup, Mary-Ann ; Hovgesen, Henrik Harder ; Møller, Kurt. Odense . Servicestyrelsen, 2007. 105 s. DK. <http://www.servicestyrelsen.dk/wm145581&searchWord=beslutningsprocesanalysen>

Trivsel i plejeboligen. – En antologi om trivselsfaktorer i plejeboliger. red. Kurt Møller og Mary-Ann Knudstrup. Syddansk Universitetsforlag 2008. DK. <http://www.universitypress.dk/DK/index.php>

Boligen som ramme for trivsel. Knudstrup, Mary-Ann; Møller, Kurt i *Trivsel i plejeboligen. – En antologi om trivselsfaktorer i plejeboliger.* red. Kurt møller og Mary-Ann Knudstrup. Syddansk Universitetsforlag 2008. DK.

Trivsel og Boligform. -Undersøgelse af plejeboligpræferencer hos kommende ældre. Morten Bo Kristensen, Mickael Bech, Kurt Møller. Servicestyrelsen 2008. DK. <http://www.servicestyrelsen.dk/wm145567>

Trivsel og Boligform. - Trivsel og plejeboligens udformning. Kurt Møller og Mary-Ann Knudstrup. Servicestyrelsen 2008. DK. <http://www.servicestyrelsen.dk/wm139752>

Trivsel og Boligform afsluttende konference 2008 Servicestyrelsen, Velfærdsministeriet. DK. <http://www.servicestyrelsen.dk/wm139752>

Modelprogram. Erhvervs- og Boligstyrelsen og Realdania. Bascon et al. 2010 DK. http://www.ebst.dk/institutioner_for_fremtiden

For yderligere information: Mary-Ann Knudstrup mak@create.aau.dk
Henrik Harder hhar@create.aau.dk

NB! Egne billeder er ikke fra casestudierne men tilsvarende Danske plejeboligbebyggelser.

Tak for opmærksomheden

Og tak til

*Nordiska nätverket för forskning om äldres boende den 23 - 24
mars 2010.*

Chalmers Arkitektskola

Catharina Nord, Marianne Abramsson og Inga Malmqvist